

ВИЩА ОСВІТА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ: УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Бажал Ю.М., Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Критичною особливістю сучасної економіки є те, що принципи політики для досягнення світового лідерства стають необхідними і для країн-аутсайдерів, якщо вони не відмовляються від економічного зростання. Тим паче це стосується країн, які прагнуть потужного розвитку. Особливістю теперішнього етапу еволюції людської цивілізації є те, що сьогодні неможливо зволітати з реалізацією стратегії, яку застосовують світові країни-лідери, і не бути аутсайдером. Головним двигуном цієї стратегії виступає ефективна комерціалізація знань через створення та глобальну дифузію науково-технологічних інновацій.

За критеріями комерціалізації знань Україна серйозно поступається не тільки розвинутим країнам, а й майже всім своїм найближчим сусідам. Проведений порівняльний аналіз з Росією, Угорщиною, Чехією та Польщею показав, що ці країни мають серйозну стратегічну конкурентну перевагу над Україною, яка не тільки суттєво програє, а й, що більш загрозливо, не демонструє зрушень на краще. Проте, якщо подивитися на досвід держав, які останнім часом успішно реалізують стратегію економічного прориву та суттєво скоротили, а то й ліквідували, відставання від світових лідерів, то можна бачити, що їхні економічні досягнення прямо залежали від спеціальних неординарних зусиль і спеціальної політики щодо динамічного формування конкурентоспроможної в міжнародному вимірі системи вищої освіти, яка прямо забезпечує ефективність формування інноваційно-знаннєвої економіки в країні.

У цьому контексті відбувається реформування вищої освіти в Європейському Союзі, яке проходить в рамках реалізації програми «Болонської декларації», Україна приєдналася до цього процесу, але, за нашими спостереженнями, широкий загал українських політиків і експертів сприймає Болонський процес тільки з точки зору необхідності уніфікації формату навчального процесу за європейськими стандартами. Проте, головним завданням цієї ініціативи є ліквідація відставання європейської вищої освіти від такої в США та країнах Південно-Східної Азії за критерієм перетворення освітньої галузі у безпосередній потужний фактор інноваційного економічного зростання. Не просто продукування та передача знань, у чому Європа залишається світовим лідером, а ефективне комерційне використання цих знань через створення та глобальну дифузію науково-технологічних інновацій. Це є сутністю сучасної знаннєвої економіки, побудова якої проголошена головною стратегічною метою Європейського Союзу до 2010 року, а Болонський процес є одним із механізмів реалізації цієї стратегії. Тому участь України у Болонському процесі може підсилити її глобальну конкурентоздатність тільки, якщо наша система освіти набуде функцій ефективного фактору інноваційної моделі економічного розвитку не тільки для внутрішнього ринку, а й у глобальному масштабі.

«Болонська» концепція реформування вищої освіти виходить з того, що для переорієнтації навчальних процесів у відповідності до критеріїв знаннєвої економіки необхідно, наслідуючи приклад США, перейти від розуміння сфери вищої освіти як загальнодержавного суспільного блага на усвідомлення, що ця сфера повинна функціонувати за ринковими законами як ринок освітніх послуг, які повинні бути придбані за ринковими цінами незалежними споживачами: державою, бізнесом, громадянами. Згідно з економічною теорією чим більш конкурентним і емним буде цей ринок, тим більш ефективно для суспільства будуть функціонувати вищі освітні інституції.

Для організації єдиного європейського ринку виробництва та споживання освітніх послуг потрібна серйозна уніфікація формату освітніх технологій, що застосовуються в різних країнах. Це обумовлює можливість мобільного пересування ресурсів і освітніх «виробництв», а також споживачів цієї «продукції», у єдиному європейському конкурентному просторі. Вважається, що така організація значно підвищить економічну ефективність європейської освіти, а оцінку буде формувати переважно ринок, а не міністерства освіти. Правда, останнім відводиться важлива роль - забезпечувати уніфікований формат освітнього процесу як за змістом, так і за певними стандартами якості.

Для України є дуже важливим, перебуваючи у Болонському процесі, чітко усвідомлювати, що єдиний європейський ринок освітніх послуг - це ефективна, але дуже жорстка система. Хто виграє ці змагання, виграє багато, але неминуче буде чимало тих, хто програє. У ній колізії проявляється соціальна проблема ринкової форми організації освіти. Якщо Україна погодилася взяти участь в європейських освітніх змаганнях, це означає, що відкриті кордони і підняття рівня добробуту громадян може призвести до того, то наші кращі ресурси (викладачі) і споживачі (студенти) нададуть перевагу іншим європейським університетам. Щоби цього не трапилося, а й ще заробляти на цьому відкритому ринку - як безпосередньо від залучення іноземних студентів, так і через комерціалізацію знань українських вчених та розбудову в Україні знаннєвої економіки, питанням номер один повинно бути підняття конкурентоздатності нашої освіти у Європейському просторі. Якщо ми на це не звернемо уваги, то будемо тільки спостерігати, як розподіляються в Європі освітні бюджети, і як там успішно навчається наша талановита молодь та працюють наші викладацькі та наукові кадри, збагачуючи добробут інших країн. З цього постає також проблема створення сприятливих (вітгдних) умов для повернення в країну кваліфікованих кадрів, які пройшли навчання та набули досвід роботи за кордоном.